

УДК 316.48:305-055.2:355.58

DOI 10.32755/sjeducation.2025.02.009

СУТНІСТЬ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ТА ПРОТИДІЯ ЙОМУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Аніщенко Вікторія Олександрівна, доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін,

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: oceansoulvik111@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-5062-3789

Researcher: AAC-5442-2021

Scopus-Author: 5720-8032-016;

Трубавіна Ірина Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної педагогіки,

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»,

(36003, Україна, м. Полтава, вул. Івана Банка, 3,

e-mail: trubavina@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-1057-430X

Researcher ID: Y-8657-2019

Scopus-Author: 5721-6845-492

Стаття присвячена актуальній проблемі соціальної роботи в умовах війни – протидії гендерно зумовленому насильству (ГЗН).

Метою статті є уточнення визначення ГЗН, його особливостей у війну в Україні, надання послуг для його протидії – профілактики та ведення випадку.

Методами дослідження є: теоретичний аналіз джерел, синтез, узагальнення, спостереження.

Науковою новизною дослідження є те, що автори описують сутність ГЗН, його ознаки, особливості в умовах війни, наслідки для постраждалих, зокрема для жінок, дівчат, хлопців, а також узагальнюють всі заходи з його протидії у світі та Україні.

Практичним значенням статті є показ можливостей застосування міжнародних стандартів в Україні, методик роботи і надання послуг постраждалим саме від ГЗН в умовах війни.

Перспективами подальших досліджень є виявлення особливостей протидії щодо ГЗН з дітьми та чоловіками.

Ключові слова: гендерна дискримінація, гендерно зумовлене насильство, комплексна допомога постраждалим від гендерно зумовленого насильства в умовах війни, протидія гендерно зумовленому насильству, форми гендерно зумовленого насильства.

THE ESSENCE OF GENDER-BASED VIOLENCE AND HOW TO COUNTERACT IT IN TIMES OF WAR

Anishchenko Viktoriia,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy and Professional ethics,
Penitentiary Academy of Ukraine
(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,
e-mail: oceansoulvik111@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-5062-3789

Researcher ID: AAC-5442-2021

Scopus-Author: 5720-8032-016;

Trubavina Iryna,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Pedagogy, *State Institution*
'Luhansk Taras Shevchenko National University',
(3 Ivan Banka Street, Poltava, 36003, Ukraine
e-mail: trubavina@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-1057-430X

Researcher ID: Y-8657-2019

Scopus-Author: 5721-6845-492

The article is devoted to the topical issue of social work in the context of war - combating gender-based violence (GBV).

The purpose of the article is to clarify the definition of GBV, its features during the war in Ukraine, and to provide services to counteract it - prevention and case management.

The research methods are: theoretical analysis of sources, synthesis, generalisation, observation.

The scientific novelty of the study is that the authors describe the essence of GBV, its features, peculiarities in war, consequences for victims, in particular for women, girls, boys, and summarise all measures to combat it in the world and in Ukraine.

The practical significance of the article is to demonstrate the possibilities of applying international standards in Ukraine, methods of work and provision of services to victims of GBV in war.

Prospects for further research are to identify the specifics of combating GBV against children and men.

Key words: gender discrimination, gender-based violence, comprehensive assistance to victims of gender-based violence in war, combating gender-based violence, forms of gender-based violence.

Постановка проблеми. Проблема гендерно зумовленого насильства (далі – ГЗН) і захисту від нього актуальна в мирний час і значно посилюється в умовах воєнного стану. Страждають від нього як жінки, так і чоловіки, діти і дорослі, навіть особи похилого віку. «Від гендерно зумовленого насильства в Україні страждають жінки: кожна п'ята – старша 60 років. У віці 25–59 років цей відсоток становить 67 %, у віці 18–24 роки – 8 %. Мова про жінок, які постраждали від ГЗН або від домашнього насильства (далі – ДН), психологічного та/або фізичного. Але, як свідчить статистика, одна й та сама жінка може переживати декілька форм насильства. Чоловіки в Україні також страждають від ГЗН: у 5 випадках зі 100» [1]. Тому питання захисту від нього, підтримки постраждалих, профілактики є питанням нагальним не лише для жінок, а й для інших категорій населення. У той час як організованими групами щодо його протидії є лише діти в закладах освіти. Всі інші – об'єкти соціального виховання, якого замало в нашій країні з дорослим населенням. Виникає декілька питань: що таке ГЗН, які його особливості у війну, як ефективно надавати допомогу і підтримку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявні дослідження і законодавство розкривають питання сутності насильства [1; 2; 7], але чіткого визначення ГЗН ніде немає, хоча цей термін використовують усі міжнародні організації. Домашньому насильству присвячені роботи з потерпілими, кривдниками, дітьми тощо. Існують і міжнародні стандарти допомоги при ГЗН [2; 3; 4; 7; 8]. Є розроблення щодо профілактики насильства [9], особливостей роботи з різними категоріями населення [1; 7; 11], кривдниками [10]. Існує узагальнений досвід щодо роботи з протидії ГЗН у війну міжнародних організацій, громадських і благодійних організацій. Але він немає теоретичного узагальнення та обґрунтування. Тому виникає потреба у визначенні ГЗН, його особливостей під час війни в Україні, надання послуг для його протидії – профілактики та ведення випадку. Ці питання і є **метою** статті.

Виклад основного матеріалу. Взагалі насильство ми розглядаємо як порушення прав людини, правових і моральних

загальнолюдських і європейських норм. Хоча існувати воно може на основі стійких гендерних стереотипів та упереджень у певному суспільстві, громаді, родині. Враховуючи наявні дослідження та узагальнений досвід [1; 2; 3; 4; 7; 8; 10; 11], ми можемо визначити ГЗН як будь-яку форму насильства, яка спрямована проти особи через її гендерну належність, соціально визначені ролі, очікування чи нерівності між статями, гендерні стереотипи, упередження. Таке насильство є виявом гендерної дискримінації та ґрунтується на нерівності у владі між чоловіками і жінками, а також на гендерних стереотипах, економічній залежності. ГЗН є також загальним терміном, який означає будь-які шкідливі дії, що вчиняються проти волі людини та ґрунтуються на соціально присвоєних (гендерних) відмінностях між чоловіками і жінками. До ГЗН належать такі дії, що завдають шкоди фізичному, сексуальному або психічному здоров'ю людини, це також і погрози вчинення таких дій, примус, а також обмеження свободи. Такі дії можуть вчинятися як публічно, так і приватно. ГЗН є виявом гендерної нерівності [2].

В Україні протидія гендерно зумовленому насильству регулюється низкою законодавчих актів, зокрема:

- Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) [5];
- Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [6];
- Кримінальним кодексом України (наприклад, статті про насильство, побої, зґвалтування);
- Адміністративним кодексом (відповідальність за порушення приписів);
- Стамбульською конвенцією (ратифікована у 2022 році).

Можемо, враховуючи результати досліджень [1–10], визначити мету ГЗН як його ознаку: 1) контроль, підкорення або придушення певної особи чи групи через гендерні ознаки, стереотипи, упередження; 2) збереження або посилення соціальної, економічної чи політичної нерівності, а також залежності, несамостійності і відсутності вияву суб'єктності свого життя.

Це означає, що профілактика ГЗН і заходи з протидії ГЗН повинні містити в собі подолання гендерних стереотипів, упереджень, дискримінацію як просвітницьку роботу та соціальне виховання населення і груп ризику, розширення прав жінок, формування стресостійкості, резильєнтності, самостійності та незалежності, лідерства, впевненості в собі, просвіту щодо прав людини, жінок, дітей, забезпечення гендерної рівності в суспільстві – соціальної, економічної, політичної. Саме тому Стамбульська конвенція наголошує в протидії ГЗН на комплексному підході.

Зазначимо, що найчастіше страждають від ГЗН жінки та дівчата, але чоловіки, хлопці, а також особи з іншими гендерними ідентичностями можуть бути жертвами, особливо у війну. Також страждають особи іншої раси від ГЗН. Це люди, в ставленні до яких існують гендерні стереотипи та упередження.

До груп жінок та дівчат, які можуть мати підвищений ризик ГЗН, належать:

- дівчата й жінки з інвалідністю;
- представниці етнічних та релігійних меншин;
- жінки старшого віку;
- дівчата підліткового віку;
- жінки й дівчата, які живуть із ВІЛ та СНІДом;
- жінки й дівчата, причетні до комерційної сексуальної експлуатації;
- лесбійки та бісексуальні й трансгендерні жінки.

Згідно із законодавством виокремлюють такі форми ГЗН, як:

- фізичне насильство: удари, побиття, інші форми тілесних ушкоджень;
- сексуальне насильство: домагання, зґвалтування, примус до небажаних сексуальних дій;
- психологічне насильство: приниження, погрози, залякування, маніпуляції;
- економічне насильство: контроль над фінансами, позбавлення засобів до існування.

У світі говорять ще про соціальне насильство. Це є ізоляція від громади, обмеження свободи пересування, контроль поведінки тощо. Прикладом цього є нові обмеження для жінок

в Ірані. Термін «соціальне насильство» не є широко вживаним у законодавстві, проте трапляється в наукових дослідженнях, правових актах і міжнародних документах, що регулюють питання насильства, прав людини та соціальної політики. Так, Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW, 1979) охоплює різні види дискримінації та насильства, зокрема соціальні аспекти. А Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству (Стамбульська конвенція, 2011) визначає різні форми насильства, зокрема економічне, психологічне та соціальне насильство в контексті гендерної рівності. У вітчизняному законодавстві такого терміна поки не існує. Але Україна дотримується міжнародних документів, тому очікуємо на його появу в законодавстві.

ГЗН існує, на жаль, здавна і ніяк не викорінюється. Причин для цього є доволі багато, а саме:

- існування гендерних стереотипів та соціальних норм, які закріплюють нерівність, гендерні упередження, шовінізм, менталітет тощо;

- збереження патріархату в суспільстві і контролю над поведінкою та долею жінок; до того ж сьогодні внаслідок економічних проблем у сім'ях проживають відразу 3–4 покоління людей, що цей контроль посилює;

- відсутність у жінок економічної свободи і наявність економічної, матеріальної залежності. У той час як в Україні жінка здавна мала у спадок землю та економічну незалежність, була освіченою і знала свої права. Тому ми говоримо про більшу самостійність українських жінок, аніж в інших країнах;

- стан соціальної, економічної та політичної нестабільності, військові конфлікти, війни. Жінки і діти є більш вразливими до тривалих наслідків конфліктів. Але на війні ГЗН часто використовується як зброя для терору населення;

- наявність у жінок позиції жертви і залежної, незнання та відсутність розуміння своїх прав і як ними користуватися, невміння самозахисту.

Отже, потрібні не лише закони, а й зміна свідомості та поведінки, цінностей, а також соціальних, економічних, політич-

них умов життя тих, хто страждає чи може постраждати від ГЗН в Україні. В роботі на індивідуальному рівні потрібно навчання для самодопомоги і самозахисту. Загалом знов-таки доходимо до комплексного підходу в профілактиці і протидії ГЗН допомозі постраждалим.

Гендерно зумовлене насильство (ГЗН) в Україні в період 2022–2025 років зазнало суттєвого загострення через наслідки повномасштабного вторгнення росії. Соціальна та економічна нестабільність, велике переміщення населення, гуманітарна криза, тривалий стрес внаслідок війни, втрати звичного способу життя і рівня життя та інші виклики створили умови для зростання випадків ГЗН та торгівлі людьми.

Можемо визначити такі особливості ГЗН в Україні в цей період:

1. Вплив війни:

- сексуальне насильство використовується ворогом як воєнний злочин, як зброя війни. Зґвалтування та сексуальне насильство використовуються для тероризування населення, послаблення супротиву або етнічного «очищення»;

- примусове переміщення. Жінки та діти, які були змушені виїхати до інших регіонів чи за кордон, потрапляють у зону ризику торгівлі людьми, сексуальної експлуатації та економічного насильства через розлади адаптації, відсутність навичок самозахисту, інформації про працевлаштування, офіційне оформлення на перебування, відсутність знань про заходи захисту і допомоги тощо;

- примус до шлюбу або проституції. Під час конфліктів зростає ризик примусового шлюбу, стосунків, сексуальної експлуатації та торгівлі людьми;

- фізичне насильство. Використання тортур, побиття, утримання під вартою з насильством.

2. Соціальні та економічні фактори:

- економічна залежність: втрата роботи чи житла підсилює фінансову залежність жінок від партнерів чи інших осіб. Значне зростання бідності населення взагалі, побутові конфлікти через борги і гроші. Це потребує навчання жінок і чоловіків жити в нових економічних мовах, вироблення нового способу життя, формування раціональних потреб, нової свідомості

та відповідальності за свій вибір і рішення в контексті долі всіх членів родини, а не лише свого життя;

- примус до роботи без оплати чи в нелюдських умовах;
- відсутність доступу до фінансових ресурсів або засобів до існування;

- стигматизація постраждалих, особливо від сексуального насильства;

- руйнування соціальних зв'язків. Переселенці (внутрішньо переміщені особи – ВПО) часто опиняються ізольованими від своєї звичної громади, способу життя, середовища, що ускладнює доступ до підтримки, розв'язання проблем, адаптації на новому місці. Це підсилює проживання в місцях тимчасового перебування, приводить до сегрегації і побутових конфліктів у тимчасових умовах. Це потребує допомоги в адаптації та інтеграції ВПО на новому місці, в тому числі їх психосоціальної підтримки;

- руйнування соціальних структур. Втрата доступу до системи правосуддя, медичних та соціальних послуг, аптек, магазинів тощо. Також відсутність можливості для потерпілих звернутися за допомогою через руйнування інфраструктури чи страх;

- втрата роботи внаслідок війни, переміщення. Це різка збіднілість людей, відсутність найнеобхіднішого, що викликає сварки в родині і з'ясування стосунків. Потрібне укріплення родин, опора на сімейні цінності та взагалі їх наявність, а також збереження тих, що були до війни. Жінки та діти серед ВПО найбільше ризикують стати жертвами насильства через вразливість до експлуатації та недостатній доступ до ресурсів, обмежений доступ до психологічної, соціально-економічної та юридичної допомоги в деяких регіонах.

3. Психологічний та фізичний тиск:

- постійний стрес від війни, обстрілів, втрати домівки, близьких чи роботи часто провокує агресію в сім'ях, що призводить до зростання випадків домашнього насильства;

- психологічне насильство: посилення загроз, приниження;

- тиск на жінок: мовчати через страх осуду чи вигнання з громади;

– несприйняття ВПО з різних причин у нових громадах може привести знов-таки до соціальної ізоляції, сегрегації, неможливості адаптації та інтеграції. І навпаки – несприйняття самими ВПО нової громади, нового способу життя, прагнення повернутися додому і небажання пристосовуватися до нових умов життя сприяє цій самій соціальній ізоляції та сегрегації, що приводить до соціального насильства.

4. Розширення форм насильства.

5. Уразливість жінок та дітей:

– жінки часто залишаються без захисту, оскільки чоловіки можуть бути мобілізовані, вбиті чи зниклі безвісти;

– діти стають жертвами викрадень, використання як солдатів або об'єктів експлуатації.

Отже, всі фактори ГЗН у війну пов'язані і підсилюють один одного. Важливо комплексно підходити до розв'язання проблем потерпілих і до профілактики ГЗН як у суспільстві, на роботі, так і в сім'ях. Таким чином, розв'язання проблем потерпілих від ГЗН повинно охоплювати юридичне, медичне, економічне, соціальне, психологічне, медичне реагування, перенаправлення та взаємодію різних структур.

Визначимо сфери життєдіяльності людини, в яких відбуваються ГЗН:

1) приватна (у сім'ї чи стосунках); тут ГЗН дорівнює домашньому насильству;

2) публічний простір (робота, навчання, суспільство); тут говоримо про ГЗН, сексуальні домагання, булінг, гендерну дискримінацію тощо;

3) суспільний простір, країна, громада, регіон – це ситуації конфліктів, економічної кризи чи гуманітарних катастроф. Це райони бойових дій, можливих бойових дій, окуповані території тощо. Тут йдеться саме про ГЗН.

Зазначимо, що в останній ситуації більша кількість людей є вразливими і залежними. Тому гуманітарні організації, які працюють за цим напрямом діяльності, проводять перевірки співробітників, в них існують політики запобігання ГЗН, безпечного найму, є навіть обов'язок пройти тренінги по ГЗН перед вступом на посади.

Узагальнимо наслідки ГЗН у війні для потерпілих:

- шкода фізичному здоров'ю: травми, інфекційні захворювання, ускладнення вагітності, психосоматичні захворювання тощо;
- погіршення психологічного здоров'я: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожність, пригніченість, втрата сенсу життя і звичної моделі життя;
- поява соціальної ізоляції: втрата статусу, підтримки сім'ї чи громади;
- небажані демографічні зміни: вимушене переселення, зменшення населення через насильство чи втечу, відмова від новонароджених дітей внаслідок ГЗН тощо.

Як бачимо, наслідки ГЗН можуть бути фізичними, психологічними, соціальними, демографічними, на рівні окремої людини, її родини, громади, країни.

Виходячи з вищевикладеного, протидія ГЗН повинна бути комплексною і системною – у всіх сферах життя людини, із вразливими, постраждалими особами і кривдниками, якщо це можливо, з членами сім'ї, громади, суспільства щодо відновлення стану людини, справедливості.

Сьогодні в Україні здійснюються такі заходи з протидії ГЗН під час збройного конфлікту, як:

- створення кризових центрів, притулків для потерпілих від ГЗН та гарячих ліній;
- створення і забезпечення необхідним для допомоги безпечних просторів для жінок і дітей;
- надання медичної, соціальної, освітньої, психологічної та юридичної допомоги постраждалим;
- навчання військових та правоохоронців стандартам захисту прав людини, поведінці із цивільним населенням, гендерно чутливому спілкуванню і недискримінації;
- посилення міжнародних зусиль щодо документування випадків ГЗН та притягнення до відповідальності винних.

Щодо видів діяльності стосовно розв'язання проблеми протидії ГЗН в Україні необхідно зазначити таке:

1. Державні заходи для системного викоринення явища.
2. Заходи в громадах за кошти громади на основі оцінки та аналізу потреб у соціальних послугах.

3. Міжнародна підтримка: ООН, ОБСЄ, Amnesty International та інші організації надають ресурси для документування воєнних злочинів і захисту постраждалих, допомогу у створенні центрів тимчасового притулку та кризових центрів, безпекових просторів для жінок.

4. Громадські ініціативи ГО, БФ, які надають соціальні послуги відповідно в рамках проєктної діяльності або волонтерства.

В Україні працюють міжнародні гуманітарні організації самі або через своїх партнерів – ГО, БФ України. Вони працюють на основі комплексного підходу, що охоплює юридичну відповідальність за злочини, встановлення справедливості, доступ до допомоги постраждалим і запобігання, в т. ч. профілактику насильства, соціальне виховання, інформкампанії через зміну суспільних норм, менталітету, усунення гендерних стереотипів та упереджень. Вони працюють за міжнародними стандартами, ґрунтуються на принципах прав людини, гарантуванні безпеки, недискримінації, конфіденційності, поваги до гідності та потреб постраждалих, інформованої згоди. Основні документи і принципи розроблено організаціями, такими як ООН, ВООЗ, ЮНІСЕФ, ЮНФПА та іншими міжнародними структурами.

Так, ключовими міжнародними документами в стандартах допомоги постраждалим від ГЗН, якими керуються міжнародні організації та їх вітчизняні партнери, є:

1. Керівництво Міжвідомчого постачання послуг для постраждалих від ГЗН (GBV Guidelines). Цей документ визначає стандарти роботи для урядів, гуманітарних організацій і НУО. Він охоплює мультидисциплінарний підхід: соціальну, медичну, правову та психологічну допомогу.

2. Цілі сталого розвитку ООН (ЦСР). Мета 5: Гендерна рівність – містить конкретні завдання з викорінення насильства проти жінок і дівчат.

3. Керівництво ВООЗ щодо реагування на сексуальне насильство (WHO Guidelines on Clinical Management of Rape Survivors). Описує стандарти надання медичної допомоги, зокрема профілактику інфекцій, тестування та лікування, а також психосоціальну підтримку.

4. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW). Вона визначає обов'язки держав щодо запобігання насильству, захисту постраждалих і забезпечення доступу до правосуддя.

5. Стамбульська конвенція (Конвенція Ради Європи). Перший юридично зобов'язувальний документ у Європі щодо запобігання та боротьби з насильством щодо жінок.

Розкриємо зміст сучасної комплексної допомоги постраждалим від ГЗН на основі міжнародних документів в умовах збройного конфлікту:

1. Медична допомога:

- невідкладна допомога: лікування травм, тестування на ЗПСШ та ВІЛ, забезпечення постконтактної профілактики;
- репродуктивне здоров'я: консультування та допомога з небажаною вагітністю.

2. Психологічна підтримка:

- психологічна перша допомога (PFA): надання негайної емоційної підтримки;
- тривала терапія: робота з наслідками травми, відновлення почуття власної цінності та життєвих перспектив.

3. Юридична допомога:

- консультації щодо прав та захисту (отримання ордерів про заборону, супровід у суді);
- сприяння в доступі до правосуддя.

4. Соціальна допомога:

- надання тимчасового житла, матеріальної підтримки, реабілітаційних програм;
- підтримка реінтеграції у суспільство (професійна перепідготовка, працевлаштування).

На нашу думку, не вистачає соціально-педагогічної допомоги як навчання новій моделі життя без насильства, життю у війну після втрат і перебування в районах бойових дій. Це про те, як спілкуватися без насильства, будувати нові стосунки, приймати рішення про своє подальше життя, робити життєвий вибір тощо.

Слід розуміти й сутність та специфіку роботи в гуманітарних кризах. В умовах конфлікту чи катастроф слід дотримувати

тися комплексної допомоги (GBV AoR) [7]. Це міжвідомчий механізм ООН для забезпечення допомоги в кризових ситуаціях та принципу «Do No Harm» (Не зашкодь): будь-які дії повинні уникати вторинної травматизації постраждалих. Також використовувати спеціальні методики роботи з постраждалими від ГЗН. Наприклад, інструменти оцінки ризиків, такі як GBVIMS (Система управління інформацією щодо ГЗН) [8].

Міжнародні стандарти слугують основою для створення ефективної системи захисту й підтримки постраждалих у війну. Їх інтеграція в національні практики сприяє викоріненню ГЗН та забезпеченню прав людини навіть в умовах війни, коли соціальна допомога і реалізація прав людини має певні обмеження.

Висновки. На основі викладеного можна зробити такі висновки, як:

1. ГЗН – це часто злочин, порушення прав людини з короточасним та/або тривалими наслідками. Це будь-які шкідливі дії, що вчиняються проти волі людини та ґрунтуються на соціально присвоєних (гендерних) відмінностях між чоловіками і жінками.

2. Наслідки ГЗН можуть бути фізичними, психологічними, соціальними, демографічними, на рівні окремої людини, її родини, громади, країни, тривалими і короточасними водночас, однак всі вони мають комплексний характер.

3. В умовах війни є особливості ГЗН в Україні, а саме: вплив війни, економічна залежність, психологічний та фізичний тиск, розширення форм насильства, підвищена уразливість жінок і дітей.

4. Протидія ГЗН повинна бути системною – у всіх сферах життя людини, із вразливими, постраждалими особами і кривдниками, якщо це можливо, з членами сім'ї, громади, суспільства щодо відновлення стану людини, справедливості. Заходами з протидії ГЗН під час збройного конфлікту є: створення кризових центрів, притулків для потерпілих від ГЗН та гарячих ліній; створення і забезпечення необхідним для допомоги в безпечних просторах для жінок і дітей; навчання військових та правоохоронців стандартам захисту прав людини, поведінці з цивільним населенням, гендерно чутливому спілкуванню

і недискримінації; посилення міжнародних зусиль щодо документування випадків ГЗН та притягнення до відповідальності винних. В Україні для протидії ГЗН проводяться державні заходи, заходи в громадах за кошти громади на основі оцінювання й аналізу потреб у соціальних послугах, надається міжнародна підтримка, надання медичної, психологічної та юридичної допомоги постраждалим, здійснюються громадські ініціативи.

5. Протидія ГЗН повинна здійснюватися на підставі комплексного підходу і взаємодії суб'єктів протидії між собою, з урахуванням міжнародних стандартів гуманітарної допомоги, національного законодавства, у т.ч. у сфері соціальної роботи та під час надання соціальних послуг.

Перспективами подальших досліджень є виявлення особливостей протидії щодо ГЗН з дітьми і чоловіками.

Список використаних джерел

1. Яковенко Д. Brave&Safe: від гендерно зумовленого насильства в Україні страждають жінки: кожна п'ята – старша 60 років. *Аностроф*. 2023. URL: https://apostrophe.ua/ua/news/society/2023-07-14/bravesafe-ot-genderno-obuslovlennogo-nasiliya-v-ukraine-stradayut-zhenschiny-kazhdaya-pyataya--starshe-60-let/300874#google_vignette (дата звернення: 05.05.2025).

2. Надання послуг із ПЗПСП у безпечних місцях для жінок і дівчат. *Мінімальний пакет послуг із психічного здоров'я та психосоціальної підтримки*. URL: <https://www.mhpssmsp.org/uk/activity/key-consideration-12-gender-based-violence#page-1> (дата звернення: 05.05.2025).

3. Рекомендації IASC щодо інтеграції втручання з питань насильства за ознакою статі в гуманітарну діяльність. *The Inter-Agency Standing Committee*. 2015. URL: <https://interagencystandingcommittee.org/working-group/iasc-guidelines-integrating-gender-based-violence-interventions-humanitarian-action-2015> (дата звернення: 31.01.2025).

4. Міжвідомчі мінімальні стандарти запобігання гендерно зумовленому насильству та реагування на нього в умовах надзвичайних ситуацій. *UNFPA*. 2019. 160 с. URL: https://gbvaor.net/sites/default/files/2022-03/19_200_minimun_standards.pdf (дата звернення: 05.05.2025).

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 31.01.2025).

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 05.05.2025).

7. Бачення: гендерне насильство усувається під час усіх гуманітарних криз. GBV AoR. URL: <https://gbvaor.net/> (дата звернення: 05.05.2025).

8. Gender-based violence information management system. URL: <https://www.gbvims.com/> (дата звернення: 05.05.2025).

9. Трубавіна І., Чередниченко О. Профілактика насильства у молодих сім'ях у сучасному вимірі. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2023. № 60. С. 164–176.

10. Трубавіна І. М. Поняття корекційних програм для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, у теорії соціальної педагогіки. *Педагогічна теорія та практика*. 2010. Вип. 1. С. 317–325.

11. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : монографія. Харків : Нове слово, 2007. 395 с.

References

1. Yakovenko, D. (2023), "Brave&Safe: women suffer from gender-based violence in Ukraine: every fifth woman is over 60 years old", *Apostrophe*, available at: https://apostrophe.ua/ua/news/society/2023-07-14/bravesafe-ot-genderno-obuslovlennogo-nasiliya-v-ukraine-stradayut-zhenschiny-kazhdaya-pyataya--starshe-60-let/300874#google_vignette (accessed 5 May 2025).

2. "Provision of MHPSS services in safe spaces for women and girls", *Minimum package of mental health and psychosocial support services*, available at: www.mhpssmsp.org/uk/activity/key-consideration-12-gender-based-violence#page-1 (accessed 5 May 2025).

3. "IASC recommendations for integrating gender-based violence interventions into humanitarian action" (2015), *The Inter-Agency Standing Committee*, available at: <https://interagencystandingcommittee.org/working-group/iasc-guidelines-integrating-gender-based-violence-interventions-humanitarian-action-2015> (accessed 5 May 2025).

4. "Inter-Agency Minimum Standards for Preventing and Responding to Gender-Based Violence in Emergencies" (2019), *UNFPA*, available at: https://gbvaor.net/sites/default/files/202203/19_200_minimum_standards.pdf (accessed 5 May 2025).

5. Ukraine (2017), *On Preventing and Combating Domestic Violence* : Law of Ukraine Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (accessed 5 May 2025).

6. Ukraine (2017), *On ensuring equal rights and opportunities for women and men* : Law of Ukraine Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (accessed 5 May 2025).

7. "Vision: Gender-based violence is eliminated in all humanitarian crises", *GBV AoR*, available at: <https://gbvaor.net/> (accessed 5 May 2025).

8. Gender-based violence information management system, available at: <https://www.gbvims.com/> (accessed 5 May 2025).

9. Trubavina, I.&Cherednychenko, O. (2023), "Prevention of violence in young families in the modern dimension", *Means of educational and research work*, № 60, pp. 164–176.

10. Trubavina, I. (2010), "The concept of correctional programs for perpetrators of domestic violence in the theory of social pedagogy", *Pedagogical theory and practice*, Issue 1, pp. 317–325.

11. Trubavina, I. (2007), *Social and pedagogical work with families in Ukraine: theory and methodology : a monograph*, Nove slovo, Kharkiv.